

Udskriftsdato: 9. januar 2026

FOU nr 1987.156 (Gældende)

Tilbagebetaling af pension og efterladtes hæftelse herfor

Ministerium: Folketinget

Tilbagebetaling af pension og efterladtes hæftelse herfor

Foranlediget, at en social- og sundhedsforvaltning frafaldt et krav på tilbagebetaling af for meget udbetalt pension, som forvaltningen havde rettet mod en afdød pensionists datter, der havde fået bl.a. dette beløb udlagt af skifteretten til dækning af begravelsesomkostninger. Udtalt, at det var meget tvivlsomt, om Den Sociale Ankestyrelse havde haft kompetence til at tage stilling til det rejste hæftelsesspørgsmål, der måtte finde sin afgørelse på grundlag af andre regler end lov om social pension. Ankestyrelsen erklærede sig enig heri og ophævede sin afgørelse.

Henstillet til Sikringsstyrelsen at overveje at indskærpe de gældende regler for pensionen og at præcisere styrelsens cirkulære af 5. september 1984 om social pension på et enkelt punkt.

(J. nr. 1987-502-059)

A klagede over, at Social- og Sundhedsforvaltningen i Frederiksberg Kommune havde krævet, at hans ægtefælle, B, skulle betale et beløb på 3.619 kr. A var af den opfattelse, at der ikke var retligt grundlag for at afkræve B det nævnte beløb.

Det fremgik af de bilag, som A sendte mig, at hans svigermor, C, der var folkepensionist, den 30. januar 1985 afgik ved døden. Forinden havde social- og sundhedsforvaltningen overført folkepension for februar måned 1985 (3.619 kr.) til hendes sparekassekonto.

Den 12. februar 1985 blev boets midler af Frederiksberg Skifteret efter skiftelovens § 10 udlagt til B til dækning af begravelsesomkostninger. Det fremgik af skifterettens stempel i sparekassebogen, at det udlagte beløb 5.459,58 kr. (det indestående beløb) omfattede folkepensionen for februar måned 1985.

Social- og Sundhedsforvaltningen i Frederiksberg Kommune forsøgte at få det nævnte beløb tilbagebetalt, først fra sparekassen, og da dette ikke lykkedes, fra B.

Kravet mod B, var bl.a. fremsat i en skrivelse af 26. juli 1985, hvori forvaltningen havde anført, at spørgsmålet om tilbagebetaling havde været forelagt for Sikringsstyrelsen.

Det var uomtvistet i sagen, at der ikke tilkom C pension vedrørende februar måned 1985.

I en skrivelse af 15. april 1987 til A anførte jeg følgende:

»På grundlag af de foreliggende oplysninger, jf. herved skifterettens stempel i sparekassebogen, må jeg lægge til grund, at skifteretten ved sin behandling af dødsboet har fundet, at det omstridte beløb var omfattet af boets midler.

Social- og sundhedsforvaltningen kunne herefter - på lige fod med andre kreditorer - anmelde sit krav i dødsboet, hvilket så vidt vides ikke er sket.

Efter skiftelovens regler påtager udlægsmodtageren sig ikke ved udlægget noget ansvar for afdødes personlige gæld.

Det fremgår ikke af social- og sundhedsforvaltningens nævnte skrivelse af 26. juli 1985 til Dem, hvad der er det retlige grundlag for at antage, at der i en situation som den foreliggende - uanset de lige omtalte regler i skifteloven - skulle bestå en hæftelse for udlægsmodtageren, d.v.s. Deres ægtefælle.

Det er efter min opfattelse uden videre klart, at dette hæftelsesspørgsmål ikke kan afgøres på grundlag af de socialretlige regler; navnlig kan det ikke antages, at Sikringsstyrelsen har hjemmel til at fastsætte materielle regler om efterladtes hæftelse (Sikringsstyrelsens cirkulære af 5. september 1984 om social pension § 30, stk. 2, 2. pkt.).

Den Sociale Ankestyrelses kompetence med hensyn til sager om social pension er fastsat i § 50 i lov om social pension. Efter denne bestemmelses stk. 1 kan det sociale udvalgs (i København og Frederiksberg kommuner) afgørelser »om ret til ydelser efter denne lov« påklages til Den Sociale Ankestyrelse.

Det er en konsekvens af min lige nævnte opfattelse, at jeg må være meget tvivlende overfor, at Den Sociale Ankestyrelse har kompetence til at tage stilling til det rejste hæftelsesspørgsmål, der efter min opfattelse må finde sin afgørelse på grundlag af regler uden for lov om social pension.

Sagen giver mig anledning til at foretage følgende:

1. Jeg har samtidig hermed anmodet Den Sociale Ankestyrelse om en udtalelse om, hvorvidt ankestyrelsen kan antages at have haft kompetence til at træffe den i sagen omhandlede afgørelse om Deres ægtefælles hæftelse for det omtalte beløb, som skifteretten den 12. februar 1985 udlagde til hende til dækning af begravelsesomkostningerne.

Når jeg har modtaget udtalelsen, vil jeg vende tilbage til sagen.

2. Bestemmelsen i § 30, stk. 2, i Sikringsstyrelsens cirkulære af 5. september 1984 om social pension har følgende indhold:

»Hvis dødsfaldet er indtruffet inden dispositionsdatoen, skal beløbet tilbageføres til kommunen, såfremt både tilbagekaldelsen og den faktiske tilbageførsel kan ske inden dispositionsdatoen. Kan disse betingelser ikke opfyldes, eller kan beløbet ikke tilbageføres, fordi de efterladte har hævet beløbet, må det sociale udvalg anmelde kravet for skifteretten eller for de efterladte med krav om tilbagebetaling uden hensyn til boets stilling.

...«

Som nævnt ovenfor har Sikringsstyrelsen ikke hjemmel til at fastsætte materielle regler om efterladdes hæftelse; den lige citerede bestemmelse tager derfor sigte på at vejlede om, hvad der er gældende ret.

Den gengivne bestemmelses andet punktum angår to situationer: 1. den situation, at tilbageførsel ikke kan lade sig gøre, fordi tidspunktet for dødsfaldet ligger for tæt på dispositionsdagen, og 2. den situation, at tilbageførsel hindres af, at de efterladte har hævet beløbet før dispositionsdatoen. (Den situation, at tilbageførsel hindres af, at pensionisten selv har hævet pensionen og derefter dør forinden dispositionsdatoen, omtales ikke.)

Cirkulærbestemmelsen er efter min opfattelse uklar med hensyn til, hvad der efter Sikringsstyrelsens opfattelse kan foretages i de to situationer. Bestemmelsen kan forstås enten således, at der i begge situationer er mulighed for også at rette kravet personligt mod de efterladte, eller således, at denne mulighed alene foreligger i situation 2. I den foreliggende sag synes Sikringsstyrelsen at have indtaget det standpunkt, at hæftelse for de efterladte også foreligger i situation 1.

Jeg har samtidig hermed bedt Sikringsstyrelsen om at redegøre nærmere for det rejste spørgsmål, og jeg har bedt styrelsen i den forbindelse udtale sig om, hvorpå styrelsen støtter den opfattelse, at der overhovedet foreligger en personlig hæftelse for de efterladte med hensyn til et udbetalt pensionsbeløb.

3. Da besvarelsen af de under punkt 1 og 2 rejste spørgsmål må antages at have betydning for sagens videre forløb, har jeg samtidig hermed henstillet til social- og sundhedsforvaltningen, at forvaltningen sætter sagens behandling i bero, indtil der foreligger en afklaring af de rejste spørgsmål.«

I en skrivelse af 14. juli 1987 til mig anførte Sikringsstyrelsen følgende:

»Efter § 38 i lov om social pension, der trådte i kraft den 1. oktober 1984, kan chefen for Sikringsstyrelsen fastsætte nærmere regler om udbetaling af pension.

Det fremgår af bemærkningerne til lovforslaget til denne bestemmelse, at der med hjemmel i bestemmelsen bl.a. kan fastsættes regler om tilbageførsel af pension i de tilfælde, hvor pensionisten dør i tiden mellem dispositionsdatoen og forfaldstiden for pensionsudbetalingen.

Sådanne regler er fastsat i §§ 29 og 30 i Sikringsstyrelsens cirkulære af 5. september 1984 om social pension. Reglerne er nærmere beskrevet i pkt. 189 i Sikringsstyrelsens vejledning af 5. september 1984 om social pension.

Efter pensionslovens regler skal pensionen udbetales månedsvis forud, således at den er til disposition senest den sidste bankdag i den foregående måned.

Retten til pension ophører med udgangen af den måned, hvori pensionisten dør. Hvis en pensionist dør på et tidspunkt, hvor næste måneds pension er udbetalt eller bogført på pensionistens konto i et pengeinstitut, skal beløbet derfor kræves tilbage efter reglerne i § 30, stk. 2, og stk. 3 i cirkulæret.

Hvis dødsfaldet er indtruffet på eller efter dispositionsdatoen, anses beløbet for indgået i boet. Reglerne er beskrevet i § 30, stk. 3.

Hvis dødsfaldet indtræffer inden dispositionsdagen, anses beløbet ikke for udbetalt til pensionisten, og det skal derfor tilbageføres til kommunen, før boet udlægges. Reglerne herfor er beskrevet i § 30, stk. 2 og stk. 3, i cirkulæret.

De omhandlede regler beskriver ialt 5 situationer:

1) Dødsfaldet sker i så god tid inden dispositionsdagen, at den faktiske tilbageførsel kan ske inden dispositionsdatoen, stk. 2, 1. pkt.

2) Dødsfaldet sker så tæt på dispositionsdatoen, at den faktiske tilbageførsel ikke nås, stk. 2, 2. pkt.

3) Tilbageførsel kan ikke ske, fordi de efterladte uretmæssigt har hævet pensionsbeløbet inden dispositionsdagen, stk. 2, 2. pkt.

4) Dødsfaldet er sket på eller efter dispositionsdatoen, stk. 3.

5) Pensionisten har selv disponeret over pensionsbeløbet inden dispositionsdagen, stk. 3.

ad 1) Beløbet anses ikke for indgået i boet og kan uden videre tilbageføres til kommunen.

Af praktiske grunde vil pensionen ofte blive bogført på pensionistens konto et antal dage før, pensionisten kan disponere over beløbet. Kommunen skal derfor, bl.a. af hensyn til eventuel tilbageførsel af pensionen, meddele dispositionsdatoen både til pensionisten og til pengeinstituttet, jf. § 15 i Sikringsstyrelsens cirkulære af 5. september 1984 om social pension.

Om fremgangsmåden ved tilbageførsel af pension inden dispositionsdagen henvises til ombudsmandens beretning for 1980, p. 95-100, og til beretningen for 1981, p. 332, hvoraf det fremgår, at denne fremgangsmåde er anerkendt af Tilsynet med Banker og Sparekasser og af ombudsmanden.

ad 2) Det sociale udvalg skal anmode skifteretten om at holde beløbet uden for boet, således at det kan tilbageføres til kommunen. Hvis boet allerede er udlagt, skal tilbagebetalingskravet rettes til arvingerne, der hæfter for gælden efter skiftelovens regler. Dette betyder, at tilbagebetalingskravet ikke vil kunne dækkes, hvis et bo er udlagt til dækning af begravelsesudgifterne efter § 10 i skifteloven, idet den, der har fået udlagt boet, ikke hæfter for afdødes gæld.

ad 3) Også i denne situation må det sociale udvalg bede skifteretten om, at beløbet holdes uden for boet.

Efter Sikringsstyrelsens opfattelse må den efterladte, der uretmæssigt har hævet pensionen inden dispositionsdagen, hæfte personligt efter almindelige erstatningsregler.

ad 4 og 5) Beløbet anses for indgået i boet, og kravet skal anmeldes for skifteretten som simpelt krav.

Den konkrete ombudsmandssag har ikke været forelagt Sikringsstyrelsen tidligere. Sikringsstyrelsen har i brev af 28. juni 1985 til Frederiksberg Kommune udtalt sig om spørgsmålet om standsning og tilbageførsel af pension ved dødsfald...

Det fremgår af ombudsmandens brev af 15. april 1987 til klageren, at Frederiksberg Kommune har rejst tilbagebetalingskrav over for klagerens kone, efter at boet var udlagt til denne efter skiftelovens § 10.

Denne fremgangsmåde er efter styrelsens opfattelse ikke i overensstemmelse med cirkulæret, se ovenfor under ad 2), samt pkt. 189 i Sikringsstyrelsens vejledning.

Sikringsstyrelsen mener ikke, at det ovenfor nævnte brev fra Sikringsstyrelsen til Frederiksberg Kommune kan danne grundlag for den opfattelse, at tilbagebetalingskravet kan rettes mod de efterladte, når boet er udlagt efter § 10 i skifteloven. Af brevet fremgår det derimod, at det er styrelsens opfattelse, at skifteretten efter kommunens anmodning bør drage omsorg for, at pensionsbeløbet ikke indgår i boet, når det udlægges efter skiftelovens § 10.

Sikringsstyrelsen har modtaget henvendelser fra flere kommuner om vanskeligheder med at få skifteretterne til at efterkomme anmodninger efter § 30, stk. 2, 2. pkt., i Sikringsstyrelsens cirkulære af 5. september 1984 om social pension.

Styrelsen har derfor rettet henvendelse til Kommunernes Landsforening for at få oplyst, i hvilket omfang skifteretterne efterkommer kommunernes krav om tilbageførsel af pension, og landsforeningen har oplyst, at kommunerne generelt har problemer med at få skifteretterne til at efterkomme kommunernes anmodninger.

Styrelsen overvejer derfor nu i samråd med Socialministeriets departement spørgsmålet om fastsættelse af retsregler om spørgsmålet i en mere egnet form og eventuelt med et tydeliggjort indhold.

I skrivelse af 2. september 1987 orienterede Den Sociale Ankestyrelse mig om indholdet af styrelsens samtidige skrivelse til B. I skrивelsen anførte ankestyrelsen bl.a. følgende:

» ...

I forbindelse med sagens behandling hos Folketingets Ombudsmand har Sikringsstyrelsen d. 14. juli 1987 afgivet en udtalelse om spørgsmålet om tilbageførsel af pension ved dødsfaldet.

På grundlag af den nu foreliggende udtalelse fra Sikringsstyrelsen har ankestyrelsen påny behandlet sagen.

Ankestyrelsen har ved sin fornyede vurdering af sagen lagt til grund, at Deres moders bo, herunder beløbet vedrørende pensionen for februar måned 1985 allerede d. 12. februar 1985 af Skifteretten på Frederiksberg i medfør af skiftelovens § 10 var udlagt til Dem til dækning af begravelsesomkostninger.

Sagen har været behandlet i ankestyrelsens møde d. 11. august 1987, hvor der blev truffet følgende

AFGØRELSE:

Ifølge skifteloven er der ved udlægning af et bo som nævnt ikke nogen personlig hæftelse for arvingerne for afdødes gæld.

Det ligger følgelig uden for ankestyrelsens kompetence at behandle spørgsmålet om det af Frederiksberg kommunes Socialdirektorat mod Dem rejste krav.

Ankestyrelsens afgørelse som meddelt den 30. oktober 1986 ophæves derfor.«

I en skrivelse af 20. november 1987 til Sikringsstyrelsen udtalte jeg bl.a. følgende:

» ...

Med hensyn til den konkrete sag har Sikringsstyrelsen anført, at et krav på tilbagebetaling af pension ikke vil kunne dækkes, hvis et bo er udlagt til dækning af begravelsesudgifter efter § 10 i skifteloven, idet den, der har fået udlagt boet, ikke hæfter for afdødes gæld.

Sikringsstyrelsen er af den opfattelse, at den fremgangsmåde, som Social- og Sundhedsforvaltningen i Frederiksberg Kommune har fulgt i sagen, ikke er i overensstemmelse med cirkulæret.

Jeg har gjort Social- og Sundhedsforvaltningen i Frederiksberg Kommune opmærksom på det, Sikringsstyrelsen har anført, og meddelt, at jeg går ud fra, at dette vil give forvaltningen anledning til i en skrivelse til (B) at frafalde det tidligere rejste krav.

...

I udtalelsen af 14. juli 1987 har Sikringsstyrelsen endvidere anført:

»Sikringsstyrelsen har modtaget henvendelser fra flere kommuner om vanskeligheder med at få skifteretterne til at efterkomme anmodninger efter § 30, stk. 2, 2. pkt., i Sikringsstyrelsens cirkulære af 5. september 1984 om social pension.

Styrelsen har derfor rettet henvendelse til Kommunernes Landsforening for at få oplyst, i hvilket omfang skifteretterne efterkommer kommunernes krav om tilbageførsel af pension, og landsforeningen har oplyst, at kommunerne generelt har problemer med at få skifteretterne til at efterkomme kommunernes anmodninger.

Styrelsen overvejer derfor nu i samråd med Socialministeriets departement spørgsmålet om fastsættelse af retsregler om spørgsmålet i en mere egnet form og eventuelt med et tydeliggjort indhold.«

Det, Sikringsstyrelsen har anført, giver mig anledning til følgende bemærkninger:

1. Jeg går ud fra, at Sikringsstyrelsen med det anførte om fastsættelse af regler sigter til bestemmelser om, at skifteretterne uden om bobehandlingen, d.v.s. forlods, skal udbetale pensionsbeløbet til social- og sundhedsforvaltningen i de tilfælde, hvor pensionisten er død inden dispositionsdatoen, men hvor det ikke er lykkedes at tilbageføre beløbet fra pengeinstituttet inden denne dato. Jeg har forstået, at nogle skifteretter - som f.eks. Frederiksberg Skifteret i den foreliggende sag - modsat er af den opfattelse, at pensionsbeløbet i de tilfælde er indgået i boet, og at forvaltningen må konkurrere om fyldestgørelse på lige fod med boets øvrige kreditorer.

Den endelige afgørelse af spørgsmålet henhører under skifterettens kompetenceområde. Da det i øvrigt efter min opfattelse må give anledning til tvivl, om § 38 i lov om social pension indeholder hjemmel til at fastsætte sådanne regler, synes det mest nærliggende at søge retstilstanden afklaret ved at indbringe spørgsmålet for landsretten i et tilfælde, hvor en skifteret afviser en kommunes krav om »tilbageførsel af pension«.

2. I den foreliggende sag fra Frederiksberg Kommune er det navnlig cirkulærets § 30, stk. 2, 2. pkt. («for de efterladte med krav om tilbagebetaling uden hensyn til boets stilling»), der har givet anledning til tvivl.

Som nævnt i min skrivelse af 15. april 1987 kan det ikke antages, at Sikringsstyrelsen har hjemmel til at fastsætte materielle regler om efterladtes hæftelse. Jeg har da også forstået, at Sikringsstyrelsens mening med den citerede passus har været at vejlede om gældende ret. Sikringsstyrelsen har alene sigtet til den situation, hvor den efterladte uretmæssigt har hævet pensionen inden dispositionsdagen. Sikringsstyrelsen er i den situation af den opfattelse, at den efterladte hæfter personligt efter almindelige erstatningsregler. Jeg henstiller til Sikringsstyrelsen at overveje at ændre § 30, stk. 2, således, at det tydeliggøres, i hvilke tilfælde der efter Sikringsstyrelsens opfattelse er udsigt til, at forvaltningen har et erstatningskrav mod de efterladte. Den endelige afgørelse heraf henhører under domstolene og kan ikke afgøres af de sociale ankeinstanser, jf. Den Sociale Ankestyrelses skrivelse af 2. september 1987 til (B).

3. Bestemmelsen i cirkulærets § 30, stk. 2, 1. pkt., er i overensstemmelse med den retsopfattelse, der kom til udtryk i sagen, der omtales i Folketingets Ombudsmands beretning for året 1980, s. 95-100, navnlig s. 99. Efter denne retsopfattelse - der også følges af Statens Regnskabsdirektorat ved tilbageførsel af pensionsbeløb - kan tilbageførsel kun ske, såfremt denne kan foretages, og faktisk foretages, inden den dag, på hvilken pengebeløbet skal være til disposition for kontohaveren.

I den foreliggende sag blev den nævnte retsopfattelse tilsidesat. Jeg sigter herved til, at Social- og Sundhedsforvaltningen i Frederiksberg Kommune efter dispositionsdagen anmodede det pågældende pengeinstitut om at tilbageføre pensionsbeløbet. Pengeinstituttet imødekom først anmodningen, men krævede senere pengene tilbageført igen. Jeg er bekendt med andre tilsvarende sager, hvor den pågældende myndighed efter dispositionsdagen forsøger at få tilbageført udbetalte beløb ved direkte henvendelse til pengeinstituttet.

Jeg henstiller til Sikringsstyrelsen at overveje, om der er behov for at indskærpe de gældende regler over for social- og sundhedsforvaltningerne. Dette kan eventuelt ske i forbindelse med en revision af cirkulærets § 30, stk. 2.

Jeg har samtidig hermed sendt Tilsynet for Banker og Sparekasser en genpart af denne skrivelse.

Jeg udbeder mig underretning om resultatet af styrelsens overvejelser vedrørende de ovennævnte 3 spørgsmål.«

I en samtidig skrivelse til Den Sociale Ankestyrelse tog jeg ankestyrelsens afgørelse i sagen til efterretning.

I skrivelse af 2. december 1987 underrettede Social- og Sundhedsforvaltningen i Frederiksberg Kommune mig om, at forvaltningen i en skrivelse til B havde frafaldet kravet om tilbagebetaling.

I skrivelse af 7. januar 1988 underrettede Finanstilsynet (tidligere Tilsynet for Banker og Sparekasser) mig om, at tilsynet havde anmodet Den Danske Bankforening og Danmarks Sparekasseforening om at gøre bankerne/sparekasserne bekendt med sagen.